

DOI: 10.32347/2076-815x.2022.81.93-107

УДК 711.502

Гарашак Н.І.,
garash1997@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0899-8536,
НУ «Львівська політехніка»,
науковий керівник: д-р техн. наук, професор Габрель М.М.

АРХІТЕКТУРНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ БАЛЬНЕОЛОГІЧНОГО КУРОРТУ НЕМИРІВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У історичному архітектурно-культурному середовищі важливість бальнеологічних комплексів та курортів беззаперечна. В нинішніх умовах важливу роль у життєдіяльності людини відіграє рекреація. З-поміж загальних функцій рекреації - відновлення фізичних, психологічно-емоційних, духовних, інтелектуальних сил людини. Бальнеологічний комплекс Немирів посідає чільне місце в цій системі. Постало завдання дослідження феномену цього курорту, врахування його в оцінці потенціалу й обґрунтування перспектив розвитку - активізації лікувально-оздоровчої та рекреаційно-туристичної діяльності, підвищенню атрактивності курорту.

Ключові слова: курорт; бальнеологічний комплекс; рекреація; історичний архітектурно-культурний феномен; рекреаційні ресурси; Немирів.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку міст, територіальних громад і середовища регіону спостерігається стрімке піднесення зацікавленості історичними рекреаційними осередками, що є результатом дії численних глибинних соціокультурних процесів. Вони відбуваються на різних рівнях суспільно-політичного, комунікативно-психологічного, інтелектуального життя регіону та його етико-естетичної організації і розвитку. *Рекреація*, виступаючи цінною складовою життєдіяльності людини, охоплює всі види відпочинку людини задля відновлення здоров'я. З-поміж загальних понять рекреації - відновлення фізичних, психологічно-емоційних, духовних та інтелектуальних сил людини. Наявність *рекреаційних ресурсів*, їх кількість та різноманітність засвідчують високий рекреаційний потенціал досліджуваної території. На прикладі бальнеологічного курорту Немирів розглядається рекреація як архітектурно-культурний феномен який пов'язаний із природнім середовищем регіону, що включає культурні цінності, пов'язується з отождоженням людини із середовищем, тяглістю культурних процесів, культурною спадщиною. Він виступає як важливий критерій стану та оцінки якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чисельністю та різноманітністю та ступенем збереження архітектурної спадщини, яка своїми джерелами сягає періоду Княжої Доби вирізняються історико-культурні рекреаційні ресурси Львівщини. Дослідженню проблем рекреаційної сфери присвячені праці В. Бирковича, Н. Білої, М. Білинської, В. Василенка, Миколи Габреля, Михайла Габреля, П. Гамана, Д. Карамішева, М. Корицького, С. Майстро, С. Домбровської, В. Мегедя, О. Моркляник, О. Покладок, Я. Радиша, А. Рудницького та інш. Питанням збереження архітектурної та мистецької спадщини присвячені наукові праці М. Бевза. Теоретичні питання рекреації у синтезі з пов'язаною з нею ландшафтною архітектурою висвітлені в дослідженнях І. Родічка, Т. Панченко, В. Нудельмана; термінологічні поняття досліджували Микола Габрель, Михайло Габрель, Н. Мироненко, І. Смаль. Проблематика рекреаційно-туристичного природовикористання розглядалися в роботах В. Дідика, В. Комара, С. Тупіся; аспекти міської рекреації представлені в розвідці О. Мещерякової; питання організації рекреаційних послуг висвітлені в дослідженні В. Величко. Беззаперечно цінність представляють історичні дослідження Ю.Б. Зиморовича (1597-1677) і Й. Альнпеха, написані в XVI і XVII ст., оскільки вони *“значною мірою ґрунтуються на давніших джерелах і матеріалах, які до наших часів не дійшли”*[4, с. 100]. Джерельною базою для дослідження стали словники, енциклопедії та довідники, краєзнавчі нариси (Я. Гоян), матеріали ЗМІ та інтернет-ресурси, місцева преса. Питанням рекреації в часі сьогодення присвячені наукові конференції, форуми, симпозіуми, семінари, круглі столи *«онлайн»* і *«наживо»*.

Мета та завдання дослідження полягає у визначенні історичних архітектурно-просторових особливостей архітектурно-культурного феномену бальнеологічного курорту Немирів у Львівській області, виявленні його значення і ролі в сучасному вимірі та перспектив розвитку курорту, його збереження і охорони. Для розкриття сформульованої *мети* вирішувались *завдання*:

1. охарактеризувати історичні передумови і сукупність чинників, які впливали на архітектурно-просторовий розвиток курортного середовища Немирова;
2. висвітлити основні періоди формування курортного простору Немирова, а також виявити їх характерні риси;
3. визначити феномен проблеми та принципи охорони і розвитку історично-рекреаційної курортної зони Немирова, як елементу просторової системи територіальної громади.

Виклад матеріалу. Здавна були відомі цілющі джерела Немирова, який вважається одним з найстаріших бальнеологічних курортів в Україні, *«Численні*

західноукраїнські курорти і кліматичні місцевості, що володіли унікальними лікувальними ресурсами, вже в ті часи [на зламі XIX і XX ст. - Н.Г.] користувалися досить суттєвою популярністю не лише в Галичині, але і в сусідніх країнах. Проте жоден з них не піднявся до рівня великого рекреаційного центру, подібно до, наприклад, Карлових Варів або хоча б Закопаного чи Криниці» [4, с. 100]. В часі сьогодення прослідковується подібна ситуація.

Розміщення та архітектурно-просторова організація рекреаційної системи безпосередньо визначаються особливостями природно-ландшафтних характеристик території з врахуванням історичних, культурно-етнографічних та інших особливостей. Нині курорт Немирів розкинувся на території 12 га у мальовничому сосново-листяному лісопарку на висоті 220 м над рівнем моря у рівнинній місцевості, за 18 км від районного центру Яворова і 10 км від пункту пропуску Будомеж-Грушів на кордоні з Польщею. Рекреаційній сфері притаманні риси динамічності і високоприбутковості, - і в цьому беззаперечна їх перевага та актуальність інтенсифікації використання. Інфраструктура курорту Немирова співзвучна з його специфікою і медичним профілем - бальнеологічний комплекс орієнтований на відпочинок та лікування [рис.1].

Рис.1. Фото: карта Немирова; герб Немирова; історичні об'єкти санаторію «Немирів».

Сучасні дослідження лікувальних ресурсів санаторію «Немирів» досліджували: доктори медичних наук Торохтіна М.Б., Денисюк В.Г., багаторічний голова Прикарпатського відділення курортних установ (1965-1998), Заслужений лікар України Іван Варивода., Заслужений лікар України Кушніров В.В., місцеві лікарі-курортологи М. Трутяк, Ю. Ковалів та ін. Вода надзвичайно сприятливо впливає на організм людини, володіючи унікальним біологічним складом лікувальних джерел. Цінність представляють також оздоровчі прогулянки лісопарком. Немирів і нині пишається пам'ятками архітектури, які представляють цінність, де з-поміж інших - пам'ятник Яну III Собеському, встановлений на території санаторію в 30-х роках XX ст. Майже

тисячолітній немирівський Дуб (обхват стовбура – 8 м; висота – 26 м) - найстаріше дерево тамтешньої лісопаркової зони росте на території санаторію «Немирів» і вважається унікальною пам'яткою природи. Немирів, який своїми витокami сягає 1814 року і нині належить до важливих лікувальних закладів цього типу.– особливе явище, адже посідає провідне місце поміж аналогічних курортів України.

Комплексна система курортного лікування сприяє відновленню захисних функцій організму, нормалізуючи тонус кровоносних судин, зокрема дрібних і середніх, покращуючи, водночас, кровообіг у всіх органах та системах, налагоджуючи обмін речовин. Сірководневі води в поєднанні з масажем, торф'яними грязями, процедурами ЛФК, фізіотерапевтичними процедурами та ін. посилюють адаптаційні, компенсаторні процеси в організмі людини. Цілюща вода місцевих мінеральних джерел представляє особливу цінність для терапії шкірних хворіб (псоріаз, нейродерміт, хронічна екзема, червоний плоский лишай, кропивниця, склеродермія, іхтіоз, алопеція, кератодермія і т. ін.). Спроможністю посилити виліковування захворювань шкіри володіє кліматотерапія. Для теплового лікування ефективно застосовують місцеву грязь – боровину.

Історія залишила в західному регіоні України багату бальнеологічну курортно-рекреаційну спадщину. Бальнеологічний курорт Немирів, що розкинувся у Прикарпатті у затишному і мальовничому лісопарку, неподалік річки Любачівки, поміж духмяних трав і квітів, віковичних дерев за 70 км від міста Львова, - був відомим в Австрійській імперії та Речі Посполитій. Про походження назви Немирів знаходимо свідчення в численних легендах, які передаються з уст в уста, де в одній з-поміж інших говориться, що коли *«воїни татарського загону попавши в оточення, просили “миру”, однак їм відповіли “не мир”»* (цит. за: В. Дацко). В 1581 році Немирову було надано Магдебурське право. Поміж соснового лісу, неподалік чотирьох джерел було вибудовано *«купелевий заклад у будинку з восьми кімнат»*. і мінеральні джерела з ціллю лікування розпочав використовувати граф Ігнацій Гілярій Мошинський, який вважається першим його засновником, побудувавши *«купелевий заклад»* на території свого маєтку. Хоча, цілющу воду з мінеральних джерел у лікувальних цілях місцеве населення використовувало ще у XVI ст.

Завдячуючи розташуванню і вбачається унікальність (феномен розташування та природно-ландшафтних умов) Немирова, про що вказано в Енциклопедії українознавства., Том 7, де *«звужене горбисте пасмо 15-20 км завширшки і 400 м заввишки, що простягається зі Львова на захід аж до Надсянської низовини та Надбужанської котловини і з'єднується з Холмською і Люблінською височинами, які тепер належать до Польщі. Через Розточчя*

проходить європейський вододіл між Чорним та Балтійським морями. Розточчя має характерні долини: широкі, переважно забагнені, які творять систему ставів та озер. Курорт Немирів вирізняється унікальністю сірководневої води для купелі – це мінеральна вода типу сульфатно-гідрокарбонатно-кальцієво-магнієва з великою концентрацією сірководню (до 190 мг/л), що дає прекрасні результати – ефективно лікування курортників». В одному літрі мінеральної води немирівських джерел знаходиться до 200 мг вільного сірководню. Використання бориславського озокериту посилює ефект лікування.

Періоди розквіту і занепаду переживала історія немирівської оздоровниці, але цілюща вода і грязі ніколи не втрачали своєї лікувальної спроможності допомагати процесу зцілення від недуг серцево-судинної та нервової систем, опорно-рухового апарату, захворювань шкіри та опікових наслідків, сечостатевої системи. При захворюваннях кишково-шлункового тракту, жовчного міхура, печінки, сечовивідної системи корисне було і нині залишається джерело питної води «Анна».

Якщо на початках Немирівські Бані налічували один будинок з 8 кімнат і заснований неподалік від джерел у лісі лікувальний заклад на 20 сірководневих (дерев'яних) ванн, то впродовж наступних років поставали щоразу нові будівлі. У часі літнього сезону, коли у ваннах відпочивала знать і, зокрема, граф Мошинський, культурне життя краю суттєво пожвавлювалося - виступали придворні музиканти й актори. З ініціативи власника санаторію в 1821 році було здійснено хімічний аналіз джерельних вод. Тодішні дослідники цілющих вод - жовківський аптекар Карл Штеллер у 1821 році і львівський фармацевт і бальнеохімік вірменського походження Теодор Торосевич у 1830 році зробили дослідження їх хімічного складу. Результати аналізів підтвердили виняткові лікувальні властивості немирівської сірководневої води. До слова, Т. Торосевич (06.09.1789, Станіславів – 02.03.1876, Львів) посприяв розвиткові багатьох бальнеологічних курортів Галичини та здобув визнання в науковому світі. Свої дослідження і хімічні аналізи проводив у лабораторії, яка знаходилася в Аптеці на вулиці Личаківській, №3 у Львові, власником якої він був тривалий час. Повторне дослідження немирівської води відбулося в 1833 році.

На початку 1830-х років санаторій «Немирів» здобув визнання в Європі, а на початку 1900 – бальнеологічний курорт Немирів порівнювали з курортом Баден-Баден в Німеччині. Діючих джерел було кілька, з котрих: два до купання і одне для пиття. Впродовж року послугами оздоровниці могли скористатися Близько 200 пацієнтів, не зважаючи на те, що лікування було дорогівартісним. Побутує думка, що «ще в 1578 році чи не вперше було описано лікарські властивості немирівської сірководневої води. Згадував про неї географ

Куропатницький у своїй, виданій в 1786 році, "ГЕОГРАФІЇ", - за твердженням багатолітнього головного лікаря санаторію «Немирів» В. Комара [7, с.174].

В часі історичного розвитку серйозні проблеми та потрясіння не минули знаний бальнеологічний немирівський курорт. Одним з таких вважалася велика пожежа Немирова в 1834 році. Та вже з другої половини ХІХ століття Немирівські Бані знову зазнали розвою: на курортній території 120 га розкинувся мальовничий парк і постали чисельні новозбудовані пансіонати та вілли з просторими балконами і верандами, де курортники мали змогу приймати сонячні ванни. Поміж інших виділявся курортний будинок для євреїв, які, як відомо, завжди особливо дбайливо відносилися до свого здоров'я: там знаходився також зал для забав і театр. Повне відродження купального підприємства припадає на період діяльності нових власників немирівських маєтків (починаючи від 1870 р.). На перехресті ХІХ і ХХ століть значний вклад у розквіт здравниці зробив граф Кароль Крузенштерн, великий шанувальник бальнеології, а в міжвоєнні роки зумів підняти курорт із руїн.

Новий етап розвитку бальнеологічного курорту, - згідно з твердженням Мечислава Орловича, - розпочався від 1905-1906 рр.. План реконструкції курорту, розроблений професором Корчинським, передбачав будівництво бальнеологічної лікарні і кількох дерев'яних павільйонів на літній період відпочинку. Внаслідок створених свердловин (глибиною від 58 до 70 м, концентрація сірководню від 100 до 200 мл на один літр води) почали функціонувати джерела: питне джерело «Анна» і джерела з сірководневою водою : «Марія», «Олександра», «Броніслава». Важливо зауважимо, що за результатами досліджень, вони характеризувались найвищою поміж усіх діючих курортів концентрацією сірководню, адже немирівські води неодноразово підлягали дослідженню. Так, в 1905-1906 роках дослідження провів Броніслав Леонард Радзишевський (06.11.1858, Варшава - 11.03.1914, Львів), польський хімік, професор, ректор Львівського університету (1882-1883), похований на Личаківському кладовищі у Львові. Цікаво довідатися, що ім'ям Радзишевського названа хімічна реакція: *«Реакція Радзишевського»*. Українським науково-дослідним інститутом медичної реабілітації та курортології (м. Одеса, Україна) проведено наукове дослідження джерела «Анна» (глибина свердловини – 100 м). Цікаво, що за хімічним складом немирівська вода уподібнюється до мінеральної води «Миргородська». В 1912 році в Немирові були виявлені лікувальні властивості ще й торф'яної грязі і відтоді додалися до сірководневих ванн.

Шляхом спорудження нових будівель зі своєрідною інфраструктурою формувалося архітектурно-просторове вирішення забудови існуючої території курорту. Поряд відремонтованих старих вілл будувалися нові. Так, вілла-готель

«Девайтис» (фото: 1923-1926 рр.) була збудована вже за високими як на ті часи, стандартами— з водопроводами, каналізацією, рестораном і читальнею. На той час заклад налічував 10 «добре обладнаних, розкиданих по парку і лісі» вілл. Спорудження в 1907 році нового об'єкту - купального закладу на 21 ванну спонукав до збільшення кількості відвідувачів (700 осіб на сезон). Курортникам пропонувалося купання у гарячій сірководневій воді або лікувальній грязі, інгаляції, масажі. В курортному саду для розваги гостей було влаштовано модний тоді тенісний корт, кегельбан, поле для крикету, поставлено гімнастичні знаряддя. В курортному будинку був бальний зал, хоча були в нарікання на брак власного оркестру. Поїздки човнами організовували на ставі у сусідній Руді. Подією 1929 року стало відкриття джерела питної води «Олександра».

З початку 30 років ХХ століття центральним об'єктом здравниці стала будівля лікувальних грязьових і сірководневих ванн з характерною оглядовою вежею, якою управляла, покликана до цієї мети, спілка. Було виділене місце для прогулянок з концертною альтанкою. Тоді ж був збудований і відкритий басейн. Появилось понад 10 дерев'яних вілл та пансіонатів, що позначені здравницькими архітектурними властивостями. Вони мали відповідні назви, де з-поміж інших: «Соната», «Галіна», «Біла акація», «Під Явором» та ін. Своєрідну здравницьку архітектуру численних мурованих і дерев'яних будівель немирівського курорту якнайкраще засвідчують світлини того періоду [рис. 2], що збереглися до нині, де з-поміж інших: вілла «Варшав'янка»; готель-пансіонат «Лобзов'янка» (фото: 1925 р.); пансіонат «Ясна» (фото: 1928 р.); пансіонат «Залісся» (фото: 1930 р.); будівля театру і ресторану, купальний басейн (фото: 1935 р.); пансіонат «Софіївка» (фото: 1935 р.); джерело «Олександра» (фото: 1938 р.). Відомо, що деякі вілли проектував інженер будівельник Владислав Ройбенбауер з Любачева. Немирівські Бані рекламовано, як такі, що належать до найкращих, і водночас найдешевших, в тодішній Галичині. Великої шкоди санаторію «Немирів» завдала Друга світова війна: на оздоровницю полетіли бомби, а окремі приміщення використовувалися у воєнних цілях. Післявоєнний період життя оздоровниці розпочався від 1947 року. Відбудовано 8 корпусів, клуб на 400 місць, перебудовано водолікарню, обладнано лікувальні кабінети. В 1948 році збільшено у двічі кількість ліжкомісць [10, с. 924]. Відомо, що інфраструктура не може гарантувати процвітання певному місцю, але «її відсутність гарантує неможливість процвітання» [2, с. 268]. Тож, незважаючи на досить високий рівень розвитку окремих компонентів інфраструктури, її загальний стан, на нашу думку, повинен відповідати світовим стандартам.

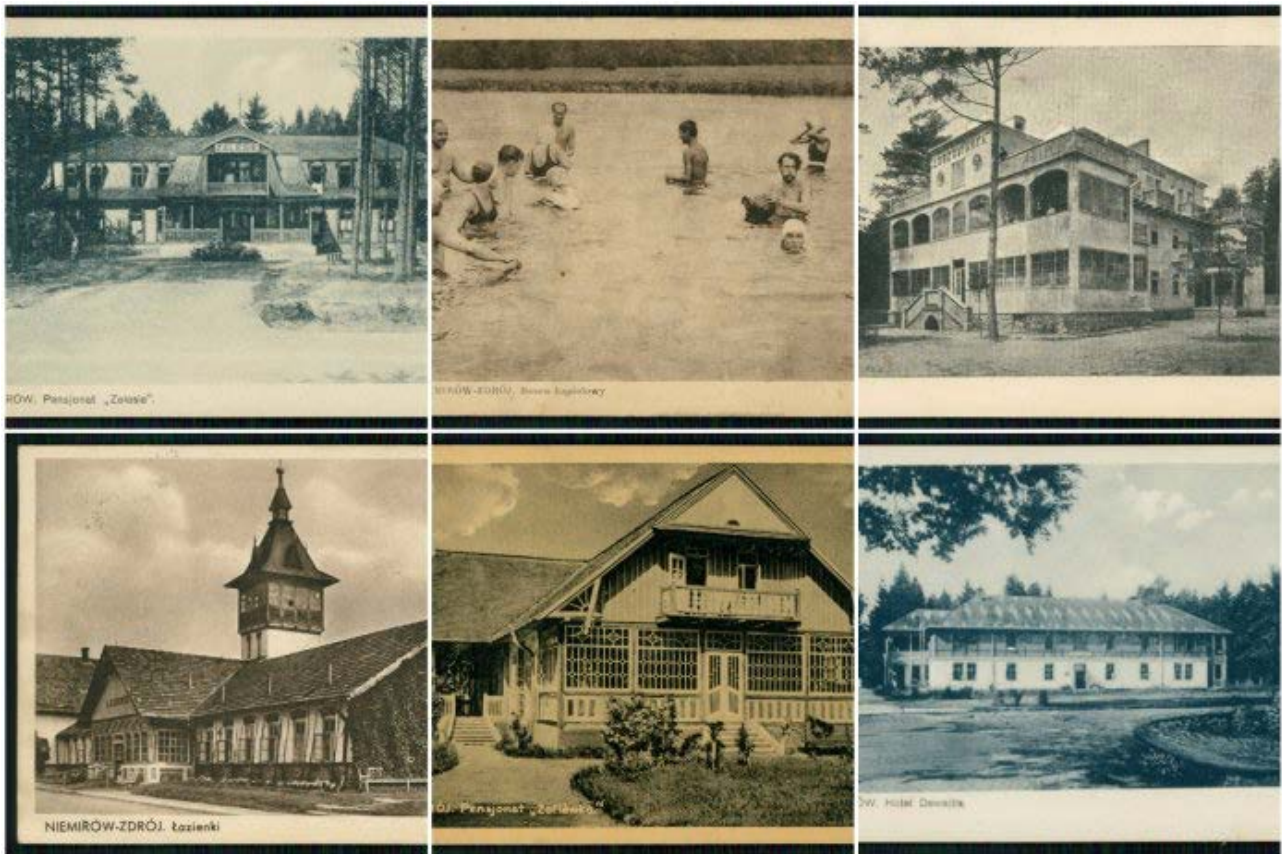

Рис. 2. Фото: Бальнеологічний курорт Немирів 20-30 р. ХХ ст.: 1. Пансіонат «Залісся». Фото: 1930р.; 2. Купальний басейн. Фото: 1935 р.; 3. Готель-пансіонат «Лобзов'янка». Фото: 1925 р.; 4. Купальні. Фото: 1930.; 5. Пансіонат «Софіївка». Фото 1935 р.; 6. Готель «Девайтіс». Фото: 1923-1926 рр. // https://photo_lviv.in.ua./najstarishyj-likuvalnyj-kyrort-na-lvivschyni/

Знаний український архітектор, доктор архітектури Андрій Рудницький (1928-2009), який *“став однією із ключових фігур у формуванні архітектурного середовища регіону і львівської архітектурної школи у ХХ ст.”* [26, с.13], підкреслюючи значне зростання ролі розвитку курортного і рекреаційного руху в Західній Україні на зламі ХІХ і ХХ ст. наголошував, що *“відбувалося поступове формування численних кліматичних курортів в гірських районах Карпат (Ворохта, Беркут, Яремча, Тершів-Спас та ін.), а також в низькогірних масивах Розточчя і Опілля (Янів) або Дністра (Заліщики). Виникають спеціалізовані водо- і грязелікувальні комплекси (Люблін Великий, Шкло, Трускавець, Моршин, Черче та ін.). Розвиток цієї сфери регіону значною мірою пов'язаний із надходженням інвестицій та джерелами фінансування. Зауважимо, що *“...рекреаційна сфера є об'єктом багаторівневої правової регуляції,”* [3, с. 14], де *“особливе місце серед природних рекреаційних ресурсів займає природно-заповідний фонд, тобто природні комплекси і об'єкти, які мають особливу природноохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну тощо цінність.”* [1, с. 198].*

Проте, вирішальне значення належить архітектурно–просторовій реорганізації, розкриттю унікальності та інтегрованого розвитку в системі оточення.

Висновки

1. Призначення історичних об'єктів і комплексів - служити розвитку і духовному збагаченню людства. Вони представляють собою величезну цінність нації, народу, держави. Аналіз передумов та сукупності чинників впливу на архітектурно-просторовий розвиток регіону вказує на особливе значення курорту Немирів та вирішальну роль бальнеологічних ресурсів, їх збереження та ефективного використання. Гармонійне поєднання сприятливих кліматичних умов із великими запасами унікальних природних сірководневих вод середньої концентрації і місцевих торф'яних грязей, які також містять сірководень – є домінуючими лікувальними факторами, що дозволяє стверджувати про ефективність та значні перспективи курорту Немирів. Відродження історичного ареалу Немирівського бальнеологічного курорту з урахуванням попереднього наукового дослідження та аналізу ситуації, обґрунтованості проектних рішень сприятиме покращенню функціональності та збереження природніх властивостей цілющих сірководневих вод і грязей в поєднанні з сприятливими кліматичними умовами.

2. Про важливість історичності цього простору та історичних об'єктів, які залишилися на цій території і нині малоефективно використовуються засвідчує аналіз генези курорту Немирів, де прослідковуються періоди його розквіту і занепаду. Вагоме значення в архітектурно-просторовому вирішенні самого Немирова мають курортні об'єкти, що знаходяться “на відриві”, але мають розвинуті зв'язки. Об'єкти, що знаходяться “в зоні стику” самого курорту мають особливе значення, - вони значною мірою формують структуру планування, просторову структуру курорту та його ландшафт.

3. Проблема збереження ідентичності курортно-рекреаційної сфери Східної Галичини (в тому числі Немирова) є актуальною і на часі. Для успішного функціонування бальнеологічного комплексу Немирова, який вважається багатопрофільним лікувальним закладом із використанням вискоєфективних природних факторів, зокрема сірководневої мінеральної води з високим вмістом вільного сірководню, необхідно *“вдосконалювати організаційно-економічні механізми підвищення ефективності функціонування як самої рекреаційної сфери, так і всього господарського комплексу регіону,”*¹ [3, с. 18], нейтралізувати шкідливість виробництв поблизу рекреаційних зон, обмежити вирубування лісів з ціллю збереження мікроклімату, дотримуватися вимог санітарної охорони мінеральних джерел і правил експлуатації родовищ

мінеральних вод, річок і водойм. Особливу увагу слід зосередити на вдосконаленні природно-рекреаційного і архітектурного середовища та розвитку інфраструктури курорту. Слід зберегти характер вже сформованого архітектурного середовища та колорит території, дотримуючись всіх норм і вимог спадкоємності.

4. Подальші дослідження слід зосередити на спеціальних соціологічних методах виявлення та аналізу проблем курорту. Окремі з них мають безпосередній зв'язок з архітектурною діяльністю і з архітектурними рішеннями. Важливо визначити перспективи архітектурно-просторового розвитку та відродження курорту Немирів і селища міського типу Немирів. Для цього необхідно: а) розробити комплексний план інтегрованого розвитку територіальної громади Немирів; б) розробити програму відродження курорту і розвитку його рекреаційної інфраструктури; в) продовжити пошук для відродження ідентичності, розширення міжнародної співпраці відповідно до специфіки розташування об'єкту і історичного архітектурно-просторового розвитку. Враховуючи велику архітектурно-культурну пам'ять, присутність польського елемента культури на цій території доцільно розвивати різнобічну співпрацю із україно-польськими фірмами із залученням міжнародних грантів. За умови подальшої розбудови курорту, для налагодження не лише лікувально-оздоровчої, а й відпочинково-рекреаційної діяльності курорту необхідно впровадити першочергові заходи. Пропонується: 1) відновлення вілл як збереження взірців автентичної вагомості об'єктів курортної території; 2) розвиток рекреаційної інфраструктури, зокрема, відновлення Бювету для прийому місцевих мінеральних вод з ціллю лікування та оздоровлення; 3) розбудова інженерної інфраструктури (дороги, проїзди, вулична мережа, споруди, комунікації [електроосвітлення, водопостачання, каналізація, теплові мережі] тощо.

Використана література:

1. Андрій Рудницький: архітектурний портрет на фоні епохи: монографія / Б. Черкес, І. Дида, М. Габрель, О. Ремешило-Рибчинська та ін.: за ред. Б.С. Черкеса, І.А. Диди. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. – 132 с.

2. Бард М. Немирівські купелі – відпочинок і оздоровлення // Яворівщина, 2009, 10 серп.

3. Габрель, М.М., Габрель, М.М. «Прикладні аспекти застосування просторового підходу до обґрунтування архітектурних рішень» у книжці *Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень*, [Текст]: навч. посібник, (Львів: СПОЛОМ, 2016), 198.

4. Габрель, М.М., Габрель М.М., «Термінологічний словник» у книжці *Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень*, [Текст]: навч. посібник, (Львів: СПОЛОМ, 2016), 268.

5. Дацко В.І. Немирів // *Енциклопедія Сучасної України*, Том. 23., Київ. С.128-129 (заг. кількість: 831с.).

6. Дацко В. Тут пам'ятають королів, просвітянських діячів, борців за незалежність // *Яворівщина*, 2011, 7 жовтня.

7. Дацко В. Минуле, сучасне і майбутнє тут тісно переплітаються // *Яворівщина*, 2016, 18 серпня.

8. Комар В. Санаторію «Немирів» - 200 років / Володимир Комар // *Історія містечка Немирів і його однойменного санаторію..* – Львів: «Тріада плюс», 2014. – 324 с., - С. 174 ISBN 978-966-486-144-8

9. Комар Володимир. Лікувальні фактори курорту «Немирів». – Львів: «Тріада плюс», 2014. – 160с. ISBN 978-966-486-170-7

10. Майстро, С.В., Домбровська, С.М., «Теоретичні основи державного управління рекреаційним туризмом в Україні,» у книзі *Особливості державного управління рекреаційним туризмом України* : монографія / С.В. Майстро, С.М. Домбровська, (Харків, НУЦЗУ, 2017), 12-13; 14; 18.

11. Мазур Т.М., Король Є.І. Проблеми містобудівного розвитку міст-курортів Львівщини // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Архітектура. Львів: Вид-во Львів. політех., 2017, № 878, с. 100–107.

12. Макаруч С.А., Кожушко І.Я. Немирів // *Історія міст і сіл Української РСР. Львівська область / в 26 томах.* – Київ, 1968. – С. 915-924.

13. Немиров // *Большая советская энциклопедия. Том 29 [Н-НИКОЛАЕВ]., Второе издание / Государственное научное издательство «Большая Советская Энциклопедия».*, С. 407. (общ. колич.: 627с.)

14. Немирів // *Український радянський енциклопедичний словник. Вид. друге.* –Том 2, [Каліграфія-Португальці]., - Київ. [Головна редакція української радянської енциклопедії]., 1987. – С. 501. (заг. кількість: 735 с.).

15. Немирів // *Енциклопедія українства., Том 5. Перевидання в Україні* [Гол. ред. – проф., доктор Володимир Кубійович]. –Львів. – 1996. С.1751 (заг. кількість: 1999 с.)

16. Немирів // *Енциклопедія українознавства., Том 7.*

17. Немирів // *Українська радянська енциклопедія., Том 10 [Находка-Патріархат], - Київ. С. 52.*

18. Панченко Т.Ф. *Ландшафтно-рекреаційне планування природно-заповідних територій: моногр.* К.: Логос, 2015. 176 с.

19. Плешкановська А.М., Савченко О.Д. Епохи і міста. К.: Ін-т урбаністики, 2019. 264 с.
20. Про регулювання містобудівної діяльності [Електронний ресурс]: Закон України [док. 3038, ред від 24.07.2021]. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення 17.09.21).
21. Прокопів Володимир. Найстаріший лікувальний курорт на Львівщині // Фото Старого Львова 9.10.2016
// https://photo_lviv.in.ua./najstarishyj-likuvalnyj-kyrort-na-lvivschyni/
22. Рудницький А.М., «Розвиток містобудівництва в XIV-XV ст., у книзі *Розвиток містобудування на території західних областей України. Монографія*, (Львів: Ліга-Прес, 2018), 100.
23. Рудницький А. Управління міським середовищем // Науковий вісник: Проблеми урбоекології та фітомеліорації – Львів: УкрДЛТУ. – 2003, вип. 13.5 – 424., С. 34-38 [за: Міжнародна наукова конференція « Архітектурне середовище міста: вчора, сьогодні, завтра» до 90-ліття професора Андрія Рудницького, 6 грудня 2018 року: матеріали конференції / Відп. За вид. проф. Черкес Б.С.; за ред. І. Диди, О. Диди, Ю. Ідак. – Львів: Видавництво «Растр -7», 2018. 158 с. – С.12-18 ISBN 978-617-7726-23-3
24. Тімохін В.О. Просторово-часова концепція та ідеологія розвитку сучасного міста [Електронний ресурс] // Співвідношення категорій містобудування та ідеологій. К., 2003, с. 306-313. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/50244/2/2003n486_Timokhin_V-Prostorovo_chasova_kontseptsii_306-313.pdf (дата звернення 17.09.21).
25. Флорида Р. Криза урбанізму. Чому міста роблять нас нещасними? К.: Наш Формат, 2019. 320 с.
26. Черкес Богдан, Дида Ірина. Особистість професора Андрія Рудницького та архітектурне середовище Львова другої половини ХХ ст. // Андрій Рудницький: архітектурний портрет на фоні епохи: монографія / Б. Черкес, І. Дида, М. Габрель, О. Ремшило-Рибчинська та ін.: за ред. Б.С. Черкеса, І.А. Диди. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. – 132 с., С.13-26 ISBN 978-966-941-412-0
27. Mumford L. The City // International Encyclopedia of the Social Science (ed. D. L. Sills). NY, USA: The MacMillan Co& The Free Press. 1968, vol. II, pp. 447-472.

Nazariy Harashchak,
Lviv Polytechnic National University,
supervisor: Dr. Tech. Sciences, Professor Gabrel M.M.,
Lviv, Ukraine

ARCHITECTURAL AND CULTURAL FEATURES OF THE NEMYRIV SPA: HISTORICAL ASPECT

In the historical architectural and cultural environment of Eastern Galicia, the importance of balneological complexes and resorts is undeniable. Recreation plays a significant role in human life even in today's conditions. Nemyriv balneological complex occupies a prominent place in this system. The task of researching the phenomenon of this resort, taking it into account in assessing the potential and substantiating the prospects for development-activation of medical and recreational and tourist activities, increasing the attractiveness of the resort. In the modern conditions of the development of cities, territorial communities and the environment of the region, there is a rapid increase in interest in historical recreational centers, which is the result of the action of numerous deep socio-cultural processes. They take place at different levels of socio-political, communicative-psychological, intellectual life of the region and its ethical-aesthetic organization and development. Recreation, acting as a valuable component of human life, includes all types of human recreation for the purpose of restoring health. Among the general concepts of recreation is the restoration of physical, psychological-emotional, spiritual and intellectual powers of a person. On the example of the resort of Nemyriv, recreation is considered as an architectural and cultural phenomenon that is connected with the natural environment of the region, which includes cultural values, is connected with the identification of a person with the environment, the persistence of cultural processes, and cultural heritage. It acts as an important criterion for assessing the state and quality of life.

Keywords: balneological complex; resort; recreation; historical architectural and cultural phenomenon; recreational resources; Nemyriv.

REFERENCES

1. *Andriy Rudnytskyi: an architectural portrait against the background of the era: a monograph* / B. Cherkes, I. Dyda, M. Gabrel, O. Remeshylo-Rybchynska and others: edited by B.S. Cherkesa, I.A. Saw – Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic, 2019. – 132 s. {in Ukrainian}.
2. Bard M., 2009. *Nemyriv baths - rest and recovery // Yavorivshchyna*. August 10. {in Ukrainian}.
3. Gabrel, M.M., Gabrel, M.M., 2016. *"Applied aspects of the application of the spatial approach to the justification of architectural decisions" in the book Spatial*

approach to the justification of architectural decisions, [Text]: education. manual, (Lviv: SPOLOM). 198 s. {in Ukrainian}.

4. Gabrel, M.M., Gabrel M.M., 2016. "Terminological dictionary" in the book *Spatial approach to the justification of architectural decisions*, [Text]: academic. manual, (Lviv: SPOLOM), 268 s. {in Ukrainian}.

5. Datsko V.I., 2021. *Nemyriv* // *Encyclopedia of Modern Ukraine.*, Vol. 23., Kyiv. P.128-129 (total number: 832 s.) ISBN 978-966-02-9624-45. {in Ukrainian}

6. Datsko V., 2011. *Kings, enlightened activists, and independence fighters are remembered here* // *Yavorivshchyna*. October 7. {in Ukrainian}.

7. Datsko V., 2016. *The past, present and future are closely intertwined here* // *Yavorivshchyna.*, August 18. {in Ukrainian}.

8. Komar V., 2014. *Sanatorium "Nemyriv" - 200 years* / Volodymyr Komar // *History of the town of Nemyriv and its sanatorium of the same name... - Lviv: "Triada plus"- 324 s., - s.174* ISBN 978-966- 486-144-8 {in Ukrainian}

9. Komar Volodymyr., 2014. *Healing factors of the Nemyriv resort.* - Lviv: "Triada Plus"- 160 s. ISBN 978-966-486-170-7 {in Ukrainian}.

10. Maistro, S.V., Dombrovska, S.M., 2017. *"Theoretical foundations of state management of recreational tourism in Ukraine," in the book Peculiarities of state management of recreational tourism in Ukraine: monograph* / S.V. Maistro, S.M. Dombrovska, (Kharkiv, NUZZU), 12-13; 14; 18. {in Ukrainian}.

11. Mazur T.M., Korol E.I., 2017. *Problems of town-planning development of resort cities of Lviv Oblast* // *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Architecture. Lviv: View of Lviv. polytechnic, No. 878, p. 100–107.* {in Ukrainian}.

12. Makarchuk S.A., Kozhushko I.Ya., 1968. *Nemyriv* // *History of Ukrainian towns and villages SSR Lviv region* / in 26 volumes. - Kyiv, - P. 915-924. {in Ukrainian}.

13. *Nemyrov* // *Bolshaya sovetskaya encyclopedia. Volume 29* [N-NIKOLAEV]., Second edition / Gosudarstvennoe nauchnoye izdatelstvo "Bolshaya Sovetskaya Encyclopedia"., M., 1954. - p. 407. (total number: 627 p.) {in Russian}.

14. *Nemyriv* // *Ukrainian Soviet encyclopedic dictionary. View. the second - Volume 2, [Calligraphy-Portuguese]., - Kyiv. [Main editorial office of the Ukrainian Soviet encyclopedia]., 1987. – P. 501. (total number: 735 p.)* {in Ukrainian}.

15. *Nemyriv* // *Encyclopedia of Ukraine.*, Volume 5. Reprints in Ukraine [Hol. ed. - Prof., Dr. Volodymyr Kubiyovych]. -Lviv. – 1996. P.1751 (total number: 1999 p.) {in Ukrainian}.

16. *Nemyriv* // *Encyclopedia of Ukrainian Studies, Volume 7.* {in Ukrainian}.

17. *Nemyriv* // *Ukrainian Soviet Encyclopedia.*, Volume 10 [Nakhodka-Patriarchate], - Kyiv. P. 52. {in Ukrainian}.

18. Panchenko T.F., 2015. *Landscape and recreational planning of nature reserves: monograph*. K.: Logos. 176 s. {in Ukrainian}.
19. Pleshkanovska A.M., Savchenko O.D., 2019. *Eras and cities*. K.: Institute of Urban Studies. 264 p. {in Ukrainian}.
20. *On the regulation of town planning activities* [Electronic resource]: Law of Ukraine [doc. 3038, ed. dated 07/24/2021]. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2011, No. 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (access date 09/17/21) {in Ukrainian}.
21. Prokopiv Volodymyr., 2016. *The oldest medical resort in Lviv region // Photo of Stary Lviv 9.10. 2016* : https://photo_lviv.in.ua./najstarishyj-likuvalnyj-kyrort-na-lvivschyni/ {in Ukrainian}.
22. Rudnytskyi A.M., 2018. "Development of town planning in the XIV-XV centuries", in the book *Development of town planning in the territory of the western regions of Ukraine*. Monograph, (Lviv: Liga-Press). P.100. {in Ukrainian}.
23. Rudnytskyi A., 2018. *Management of the urban environment // Scientific bulletin: Problems of urban ecology and phytoremediation - Lviv: UkrDLTU. – 2003, issue 13.5 – 424s., P. 34-38* [for: International scientific conference "Architectural environment of the city: yesterday, today, tomorrow" to the 90th birthday of Professor Andriy Rudnytskyi, December 6, 2018: conference materials / Rep. For species Prof. Cherkes B.S.; under the editorship I. Dydy, O. Dydy, Yu. Idak. – Lviv: Rastr-7 Publishing House. 158 s. – P.12-18. ISBN 978-617-7726-23-3 {in Ukrainian}.
24. Timokhin V.O., 2003. *Spatial-temporal concept and ideology of the development of the modern city* [Electronic resource] // Correlation of urban planning categories and ideologies. K., p. 306-313. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/50244/2/2003n486_Timokhin_V-Prostorovo_chasova_kontseptsiiia_306-313.pdf (access date 09/17/21). {in Ukrainian}.
25. Florida R., 2019. *Crisis of urbanism. Why do cities make us unhappy?* K.: Nash Format. 320 p. {in Ukrainian}.
26. Cherkes Bohdan, Dyda Iryna., 2019. *The personality of Professor Andrii Rudnytskyi and the architectural environment of Lviv in the second half of the 20th century // Andrii Rudnytskyi: an architectural portrait against the background of the era: a monograph / B. Cherkes, I. Dyda, M. Gabrel, O. Remeshylo-Rybchynska and others: edited by B.S. Cherkesa, I.A. Saw – Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic.- 132 s., P.13-26. ISBN 978-966-941-412-0* {in Ukrainian}.
27. Mumford L., 1968. *The City* // International Encyclopedia of the Social Science (ed. D. L. Sills). NY, USA: The MacMillan Co& The Free Press., vol. II., pp. 447-472. {in English}.